

מאי 2021

מודעות לסיכון ועוני בגיל רך – מתווה הכשרה ברשויות

פתיחה

תהליכי הטמעה של המודל היישובי הרב-מערכתי מהווים מוקד עשייה מרכזי במהלך שנת 2021, השנה הרביעית לפעילות מיזם הינקות. מתוך השותפות עם משרד הרווחה ו-360 עלה צורך בפיתוח תפיסה יישובית של "מודעות לסיכון ועוני בגיל הרך", ברוח התפיסות של "עבודה בהקשר טראומה וסיכון" ושל "עבודה סוציאלית מודעת עוני" המובילות את העשייה במשרד.

כדי להעמיק את השפה המקצועית המשותפת ברשות יש לפעול בשני כיוונים:

1. להעמיק את הידע על הגיל הרך והמודל היישובי הרב-מערכתי לגיל הרך בקרב עו"סים, עובדות ועובדי המחלקה לשירותים חברתיים.
2. להקנות ידע על עבודה עם משפחות בסיכון ועוני לכלל נשות ואנשי המקצוע ביישוב (כולל עו"סים).

בהמשך מוצע מתווה עבור כל אחד מכיווני ההכשרה.

בכל יישוב יש לממש את ההכשרה בהתאם לצרכים המקומיים ותוך התחשבות בהכשרות קודמות וידע קיים.

יש לממש הכשרות אלה מתוך התקציב שיועד בתוכנית העבודה להכשרה בין-מקצועית.

כיוון 1: מודל יישובי רב-מערכתי לגיל הרך (עו"סים)¹

מתווה ל"יישור קו" עבור עו"סים שלא השתתפו בהכשרה יישובית בין-מקצועית. המתווה כולל 2 תחומים: ידע על הגיל הרך, בדגש ינקות; עקרונות המודל היישובי הרב-מערכתי

נושא	פירוט	הערות
1. סביבה: <ul style="list-style-type: none"> המודל האקולוגי מפת הידע לקידום מוביליות חברתית 	<ul style="list-style-type: none"> גורמים מרכזיים שעליהם חשוב להשפיע בגיל הרך עבור התפתחות תקינה. מיפוי צרכים ושותפים ברשות בהקשר זה. 	
2. נושאים בהתפתחות הילד	<ul style="list-style-type: none"> התפתחות המוח ויסות רגשי / טמפרמנט אינטראקציות מיטיבות, התקשרות בטוחה – השפעה על התפתחות קוגניטיבית ותנועתית 	<p>מומלץ שהמרצה תהיה מתחום העבודה הסוציאלית או פסיכולוגיה כדי לחבר ידע עדכני לתחום העבודה</p>
3. רצף אוניברסלי-סיכון	<p>גורמי סיכון למצבי דחק טראומטי, או גורמים שמסכנים את בריאות הנפש והשלמות (well being) של התינוק וסביבתו (למשל: דיכאון אחרי לידה)</p>	<p>מומלץ שהמרצה תהיה מתחום העבודה הסוציאלית או פסיכולוגיה כדי לחבר ידע עדכני לתחום העבודה</p>
4. מערך שירותים יישובי לגיל הרך	<p>הצגת מערך השירותים היישובי</p>	<p>מנהלת הגיל הרך היישובית</p>
5. השירותים החברתיים בתוך מערך יישובי רב-מערכתי לגיל הרך	<ul style="list-style-type: none"> שותפויות – עקרונות ופרקטיקה: היכרות עם כלל השירותים (כולל מסגרות חינוך-טיפול); הבניה מעשית של נהלי עבודה לשיתוף פעולה רחב ברשות 	

¹ בקרית מלאכי, צפת וירוחם כבר התקיימה למידה בכיוון זה, אפשר ללמוד מהניסיון שלהם.

הערות	פירוט	נושא	
	<ul style="list-style-type: none"> עבודה עם הורים: תפיסות, כלים ופרקטיקות של מודל "הורים במרכז"; התאמה תרבותית; נגישות תוכניות, גיוס ויישוג (outreach) הורים; מודעות לצרכי ההורים; העדר שיפוטיות 		

כיוון 2: סיכון ועוני (כלל נשות ואנשי המקצוע בגיל הרך ברשות)

ממפויי ההכשרות הבין-מקצועיות שהתקיימו ביישובים עד כה עולה כי הנושאים שנדונו בהן כללו בעיקר: סוגיות בהתפתחות, בינקות, שותפויות, עבודה עם הורים. בכמה מהיישובים הוקדשה יחידה לעבודה עם אוכלוסיות בסיכון, בהיבטים של תכנון בין-מקצועי, אבל עדיין דרוש ביסוס תשתית של עבודה בהקשרי סיכון ועוני.

סיכון בגיל הרך

הנושאים המודגשים חשובים לכלל נשות ואנשי המקצוע. שאר הנושאים רלוונטיים בעיקר למקצועות הטיפול.

ככל שיש ברשות נשות או אנשי מקצוע בעלי ידע רלוונטי מומלץ לפנות אליהם לביצוע ההכשרה.

אפשרויות למרצים.ות	פירוט	נושא	
יעל בן אליעזר	רציונל החוק ומשמעותו; הרצף הסיכוני; קריטריונים להכרה; משמעויות לגבי מידע ושותפים מאתרים ברשות; משמעויות לגבי דרכי הטיפול	רקע: חוק פעוטות בסיכון	1.
ד"ר עדינה אסולין יעל בן אליעזר	הינקות היא שלב התפתחותי קריטי, ולכן עם פוטנציאל משברי וסיכוני להתקשרות תקינה (יש סיכונים	הינקות כשלב חיים עם רצף סיכוני: זיהוי סיכון.	2.

מיזם הינקות

סיוונה גולן ד"ר סמדר גרטנר	אוניברסליים, לא רק אוכלוסיות בסיכון). קשה לסגור פערים הנוצרים בשלב זה. סיכון תלוי במכלול המשאבים (רגשי, כלכלי), היריון, לידה, פגות, אירועי חיים קשים (פטירת הורה, תאונה, גירושין), רקע טראומטי של הורים (מודל הורות פגוע). איתור – איך נראה פעוט/הורה בסיכון, נורות אדומות. גיוס, מניעה, טיפול – איך נכון להתערב	השלכות מצבי סיכון וטראומה על התפתחות החשיבות של התערבות מוקדמת	
חרוב : ד"ר סמדר גרטנר, בת דגני, פולה דוד, איילת נועם-רוזנטל	מה עושה לנו המפגש עם אנשים במצבי סיכון? • דעות קדומות • מודעות לפריווילגיות • מנגנוני הגנה – האחרה, הדרה – ופגיעה באיכות המענה • צורך במנגנונים חלופיים ומעטפת רשותית, כדי למנוע כעס ורגשות אשם • מודעות לסיכון ועוני בניהול: היבטים ניהוליים – תרבות ארגונית (למשל: תמיכה באנשי נשות מקצוע הפוגשים סיכון), היבטים מבניים (למשל: נקודות עיוורון כלפי משפחות)	השפעת המפגש עם מצבי סיכון על נשות ואנשי מקצוע	3.
יעל בן-אליעזר	רתיעה בשירותים מפנייה לרווחה (למשל בגלל הוצאה מהבית) הבנת האינטרסים המשותפים בשת"פ בין-מקצועי ותמיכה הדדית בהקשר של סיכון	ביסוס שותפות בין השירותים	4.
ד"ר סמדר גרטנר	הזנחה (פיזית, רפואית, חינוכית, רגשית) והסיכון הכרוך בה איך רואים ומפרשים, מה האחריות להתערבות של כל בעלת מקצוע.	הזנחה והתעללות בגיל הרך	5.

מיזם הינקות

6.	התערבות: עקרונות התערבות מודעת טראומה והתקשרות	ביסוס יחסי אמון, יצירת מרחב בטוח, ראייה מערכתית פרקטיקות	ד"ר עדינה אסולין ד"ר סיגל קני פז
7.	התערבות: חשיבות ההתערבות במרחב הביתי		יעל בן אליעזר ד"ר סיגל קני פז
8.	משחקיות	בחיי פעוט והוריו; כלי להתערבות	רונן ברגר
9.	מעבר לאבהות	מקום האב בחיי הפעוט והמשפחה	ד"ר יאיר אפטר

פרטי מרצות.ים

מומלץ להיעזר במכון חרוב בבניית ההכשרה.

שם	ארגון	דוא"ל	טלפון
איילת נועם-רוזנטל	רכזת תכניות עבודה סוציאלית וסימולציה, חרוב	ayelet@haruv.org.il	
איריס צדוק, ד"ר	עובדת סוציאלית קלינית, חרוב	iris.tzadok@gmail.com	054-5638500
בָּט דגני	פסיכולוגית התפתחותית וחינוכית, חרוב	bdegani@gmail.com	054-5723158
חנה צור, ד"ר	ביה"ס לעבודה סוציאלית, האוני' העברית	hanazur@gmail.com	054-450-1014
יאיר אפטר, ד"ר	עובד סוציאלי קליני		050-4389660
יעל בן אליעזר	הכשרת חוק פעוטות בסיכון, מעטפת רכה	yulbe10@gmail.com	052-324-5678
סיגל קני פז, ד"ר	עובדת סוציאלית קלינית	cigalkp@gmail.com	054-5594108

מיזם הינקות

ג'וינט ישראל אשלים | JDC
 יחד בעשייה חברתית למען ילדים, נוער וצעירים במצבי סיכון

משרד העבודה הרוחה
 והשירותים החברתיים
 חוסן חברתי לישראל

קרן רשי
 RASHI FOUNDATION

שם	ארגון	דוא"ל	טלפון
סיונה גולן	ראש מחלקת רווחה ושירותים חברתיים, מוא"ז חוף השרון	sivanago@gmail.com	052-5799089
סמדר גרטנר, ד"ר	פסיכולוגית התפתחותית, חרוב	gertner.smadar@gmail.com	054-4945498
עדינה הופנונג-אסולין, ד"ר מודיעין	האוני העברית רכזת הכשרות ילדים בביה"ס המרכזי	adena.hoffnungassouline@mail.huji.ac.il	050-5882377
פולה דוד, ד"ר	עובדת סוציאלית ופסיכותרפיסטית, חרוב	paulad@haruv.org.il	

עבודה מודעת עוני

אם ביישוב פועלת תוכנית "נושמים לרווחה" מומלץ להיעזר בעובדיה בבניית ההכשרה ובהעברת התכנים, תוך דגש על **מיקוד בגיל הרך** (עו"סים מהמחלקה לשירותים חברתיים, הרכז.ת. המחוזי.ת. או המדריך.ה של התוכנית (פרילנסרים)).

הנושאים המודגשים חשובים לכלל נשות ואנשי המקצוע.
שאר הנושאים רלוונטיים בעיקר למקצועות הטיפול.

נושא	פירוט	היבטים של גיל רך
1. עוני כתופעה מבנית רב-ממדית מהו עוני? 3 מעגלי מחסור. פרדיגמה מבנית-מערכתית לעומת פרדיגמה שמרנית הזכות לא לחיות בעוני השפעת העוני על חי המשפחה (יחסים, הורות, קשרים)	בחברה רווחת הפרדיגמה השמרנית – אחריות של הפרט לנסיבות חייו, האשמה במצבו. הפרדיגמה המבנית מתייחסת להקשר של נסיבות החיים ומבני ההזדמנויות. יש להבין כי עניים נאבקים בעוני, גם אם באופן לא אפקטיבי. הסביבה מקבעת את המצב. 3 מעגלי מחסור: 1. מחסור חומרי, מחסור בהזדמנויות (חינוך...) 2. מחסור בהון סימבולי. 3. חוויות רגשיות של שקיפות והדרה.	קשיים ייחודיים בתעסוקה: תלות במסגרות (קושי בקבלת דרגה), אובדן הטבות (ארנונה, מעון, שכ"ד) שיקום תעסוקתי לא מותיר זמן עם הילדים.
2. מפגש עם עוני (מעבר למפגש עם סיכון)	פרשנות להתנהגות בעוני – זיהוי של סוכנות והתנגדות במרחב אפשרויות מצומצם	
3. המפגש בין העובדת והמשפחה: • קשר וידע מבוסס קרבה • מודעות ליחסי כוח והתמודדות • בין החומרי-קונקרטי לרגשי	מסר מרכזי: יש להתייבב לצד המשפחה מול המערכת/המבנה (ביטול היררכיה), להיות מודעים לקשיים ואמפטיים כלפי ההתמודדות קשר כתנאי לשינוי הכרה ביחסי הכוח המובנים במפגש, וניסיון לצמצם למשל באמצעות ידע מתוך קרבה (משפחות כמומחיות למצבן וצרכיהן) הבנת משמעות החיים בעוני עבור המשפחות	ההורים מומחים למשפחתם וילדיהם. הקבלה של התקשרות בטוחה: אינטראקציה הורה-ילד למפגש מטפל (נציג המדינה)-משפחה השפעת עוני (מתח הורי) על התפתחות ילדים

מיזם הינקות

נושא	פירוט	היבטים של גיל רך
	שילוב בין סיוע חומרי-קונקרטי לסיוע רגשי – מודעות להיבט רגשי של סיוע חומרי, הכרה במיקום של האדם מיצוי זכויות אקטיבי	סיוע במיצוי הורות (הימנעות מהוצאה מהבית) בירור צורכי ההורים ברשות
4. נושאים נוספים	<ul style="list-style-type: none"> השפעת הקורונה: עניים חדשים – עדיין אין חלחול של העוני החומרי לתחומי חיים נוספים. חשוב להתערב בהקדם כדי למזער את הנזק. הבניית שת"פ: למשל עם מרכז עוצמה ברשות הגדרה של הצלחת התהליך – מה הציפיות 	

מומלץ לכלול יחידות מעשיות – ניתוח ודיון בסיפורי מקרה ברשות

פרטי מרצות.ים

למרבית המרצות.ים ברשימה שלהלן יש ידע בתחום עבודה סוציאלית מודעת עוני, אך לא בהקשר של הגיל הרך.

שם	הכשרה/ארגון	דוא"ל	טלפון	הערות
אנשיראח חירי, ד"ר	עובדת סוציאלית, אוני' בן גוריון	khouryen@gmail.com	054-769-6632	
ברכה טובול	עובדת סוציאלית	t292@bezeqint.net		
טובה פומפן	ריכזה את תוכנית "ראשית"		050-751-0646	מומחיות גיל רך
טלי גוגול אוסטרובסקי	עובדת סוציאלית קלינית	taligogol@gmail.com	054-4504266	
יובל סער הימן	(בחור"ל)	yuvalsaarheiman@gmail.com Yuval.Saar-Heiman@rhul.ac.uk		מומחה לילדים בסיכון
ליאור אמיתי	עובדת סוציאלית	amitay.lior@gmail.com		
לילך קרמר	עובדת סוציאלית קלינית	lilach.kramer@gmail.com	050-3485002	

מיזם הינקות

שם	הכשרה/ארגון	דוא"ל	טלפון	הערות
מונא מזאווי	עובדת סוציאלית	mona_2345@hotmail.com	054-803-3126	
סיון רוסו-כרמל		sivanru@gmail.com	052-621-9610	
עינת וגר אטיאס, ד"ר	אוני בן גוריון	eynatva@gmail.com eynata@bgu.ac.il	054-97773848	מומחיות ילדים
שחר תימור שליון, ד"ר	אוני בן גוריון	stimorshlevin@gmail.com	052-8694589	ילדים